ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ НОМИДАН ХАЛ ҚИЛУВ ҚАРОРИ

Избоскан тумани

2024 йил 29 февраль

Судья: Х.К.Абдураимов

Избоскан туманлараро иқтисодий судининг судьяси Х.Абдураимов раислигида, судья ёрдамчиси Ф.Умаровнинг котиблигида, Андижон туман фермер, деҳқон ҳўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши "QODIRBOBO OZOD ZAMINI" фермер ҳўжалигининг манфаатини кўзлаб, "SKORTON TEXTIL" масъулияти чекланган жамияти шаклидаги қўшма корхонаси ҳисобидан 464 836 981 сўм асосий қарздорлик, 46 483 698 сўм пеня ҳамда суд ҳаражатларини ундириш тўғрисидаги даъво аризаси юзасидан қўзғатилган иқтисодий ишни, Кенгаш вакили Ф.Насриддинов, фермер ҳўжалиги вакили 3.Отажонов (ишончнома асосида), жавобгар вакили З.Хошимов, Ж.Махмудов, И.Нуриддинов иштирокида, Избоскан туманлараро иқтисодий суди биносида очиқ суд мажлисида кўриб чиқиб, қуйидагиларни

АНИКЛАДИ:

Андижон туман фермер, деҳқон хужаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши (бундан буён матнда "Кенгаш" деб юритилади) QODIRBOBO OZOD ZAMINI фермер хужалиги (бундан буён матнда "Даъвогар" деб юритилади) манфаатида судга даъво аризаси билан мурожаат қилиб, SKORTON TEXTIL масъулияти чекланган жамияти шаклидаги қушма корхонаси шаклидаги қушма корхонаси (бундан буён матнда "Жавобгар" деб юритилади) ҳисобидан 464 836 981 сум асосий қарздорлик, 46 483 698 сум пеня ва суд харажатларини ундиришни сураган.

Ишга мустақил талаблар билан арз қилмайдиган учинчи шахс сифатида Андижон туман қишлоқ хўжалиги бўлими жалб қилинган.

Суд мажлисида Кенгаш вакили ва фермер хўжалиги рахбари иштирок этишиб - кластер билан фермер хўжалиги ўртасида 2023 йилнинг февраль ойида пахта хомашёсини етиштириш ва етказиб бериш тўғрисида шартнома тузилганлигини, шартнома бўйича кластер томонидан дастлаб аванс, минерал ўғитлар ва терим учун маблағларни ўтказиб берганлигини, шартномада 1 тонна пахта хомашёнинг нархини Қишлоқ Хўжалиги Вазирлиги томонидан 2023 йил учун 8 300 000 сўм нарх белгиланганлиги сабабли шартномага ушбу суммани қўйилган холда имзоланганлигини, пахта хомашёларни йиғиштириб олиш жараёни якунлангунга қадарли Қишлоқ Хўжалиги Вазирлиги томонидан 2023 йил хосили бўйича тавсиявий нархлар эълон қилинмаганлигини, фермерлар кенгаши хузуридаги бухгалтерия марказида фаолият олиб бораётган яъни фермерларга хизмат қилаётган бухгалтерлар томонидан шартномадаги суммадан келиб чиқиб фермернинг электрон ключи орқали жавобгарга счётфактуралар юборилганлигини, жавобгар томонидан бир неча бор счётфактураларга рад жавоби босилган холда счёт-фактураларни қайтарганлигини, қайтарилган счёт-фактураларда шартномадаги суммадан юборилганлигини, 2023 йилнинг декабрь ойида туман хокимлигида йиғилиш ўтказилганлигини, йиғилишда жавобгар томонидан 1 тонна пахта хомашёсини

7100 сўмдан қабул қилишини, 2023 йилнинг декабрь ойидан кейинги ойга ўтиб синфига қараб 7 800 ёки 8 000 сўмдан ва билдирганлигини, счёт-фактураларни юбориб туришни билдирганлигини, ушбу счёт-фактуралар билан шартномага тузилган қушимча келишувни ҳам юборишганлигини, лекин жавобгар қўшимча келишувни қабул қилмасдан рад жавобини бергани холда факатгина счёт-фактураларни кабул килганлигини, жавобгар шартномадаги суммадан келиб чиқиб ҳисоб-китобни амалга ошириши 2023 бўйича лозимлигини, йилнинг хосили тавсиявий нарх қилинмаганлиги сабабли амалдаги пахта харид нархини шакллантириш тўғрисидаги низом талабидан келиб чиқиб хисоб-китоб қилинганлигини билдириб, даъвони тўлиқ қаноатлантириб беришни сўради.

Суд мажлисида жавобгар вакиллари ўз кўргазмаларида – фермер хўжалиги билан кластер ўртасида 2023 йилнинг февраль ойида пахта етиштириш етказиб бериш тўғрисида хомашёсини ва шартнома тузилганлигини, шартнома бўйича фермер хўжалигига дастлаб аванс, минерал ўғитлар ва терим учун маблағларни ўтказиб берилганлигини, дастлабки шартномада 1 тонна пахта хомашёнинг нархини Қишлоқ Хўжалиги Вазирлиги қадарли томонидан 2023 йил учун нарх белгилангунга молиялаштириш учун 8 300 000 сўм нарх қўйилган холда шартнома тарафлар томонидан имзоланганлигини, қабул қилинган пахта хом ашёларни ушбу нархи бўйича тўлаш учун асос бўлмаслигини, Қишлоқ Хўжалиги Вазирлиги томонидан 2023 йил хосили бўйича тавсиявий нархлар эълон қилинмаганлигини, 2023 йилда етиштирилган пахта хомашёсининг нархини "New-York" савдо биржасида пахта толасининг фюьчерс шартномалари бўйича кориктировка тахлили кунлик эълон қилиниб боришини, 2023 йилнинг 7 октябрь куни пахта хомашёларни нархини аниклаш юзасидан хисоб китоб формуласи Кишлок хўжалиги вазирлигининг вепсайтида эълон қилинганлигини, фермерлар счётфактураларни сорти ва навига қараб 7 000 сўмдан юборишганлигини, ундан аввал юборилган счёт-фактураларга баланд нарх кўрсатилганлиги сабабли рад жавоби босилган холда счёт-фактураларни қайтарганлигини, шундан сўнг айрим фермер хўжаликлари шу жумладан мазкур фермер хўжалиги хам ўртача нав ва синфи бўйича 7 000 сўмдан счёт-фактураларни юборганлигини, 2023 декабрь ойида туман хокимлигида хакикатда ўтказилганлигини, йиғилишда жавобгар томонидан 1 тонна пахта хомашёсини 7 000 сўмдан қабул қилишини маълум қилганлигини, қабул қилинган счётфактурадаги нарх бўйича хисоб китоб қилиши мумкинлигини билдириб, даъвони рад килиб беришни сўради.

Суд мажлиси жараёнида тарафлар шартномага ўзгартириш киритиш бўйича судга беришмаганлиги маълум бўлди, нарх бўйича эса 2023 йил октябрь ва декабрь ойларида жавобгар томонидан почта алоқа бўлими орқали фермер хўжаликларига таклиф хатлари юборилган, шундан сўнг, туман ҳокимлигида пахта хомашёларни топшириш ва қабул қилиш бўйича нархни белгилаш юзасидан декабрь ойида йиғилиш ўтказилган, лекин тарафлар манфаатли келишувга эришилмаган.

Суд муҳокамасининг вақти ва жойи тўғрисида тегишли тарзда хабардор қилинган Андижон туман қишлоқ хўжалиги бўлимидан вакил суд мажлисига келмади.

Суд Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодекси (бундан буён матнда "ИПК" деб юритилади)нинг 128, 170-моддаларига асосан ишни

Андижон туман қишлоқ хўжалиги бўлимидан вакили иштирокисиз кўрибчиқишни лозим топди.

Суд, тарафларнинг вакилларининг тушунтиришларини тинглаб, иш материалларини ва тақдим этилган хужжатларни ўрганиб чиқиб, дастлабки даъво бўйича жавобгар томонидан билдирилган эътирозлар ва важларини муҳокама қилган ҳолда қуйидаги асосларга кўра жавобгарнинг дастлабки даъво бўйича билдирилган эътирозлари ва важларини асоссиз деб ҳисоблади ва асосий қарздорликни қисман қаноатлантиришни лозим топди.

Чунки, тарафлар ўртасида 2023 йил 13 февралда "Пахта хом ашёси ва уруғлик пахта харид қилиш бўйича" 3/80 -сонли шартнома тузилган, шартномада 1 тонна пахта хом ашёсининг ўртача харид нархини 8 300 000 сўм деб белгилашган. Мазкур шартноманинг 4.1-банди в-хатбошисида, 2022 йил харид нархлари маълум қилингунга қадарли 2021 йил ўртача тахминан харид нархи (2 сорт 1 синф) бўйича шартномани тузишга келишилган.

Тарафлар ўртасида тузилган шартноманинг 4.1-бандининг Ўзбекистон б-хатбошисида. Республикаси Президентининг "Пахтачилик сохасида бозор тамойилларини кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида" 2020 йил 6 мартдаги ПҚ-4633-сонли қарорининг 3-бандида, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлиги Иқтисодиёт ва саноат вазирлиги, Ўзбекистон фермер, дехқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши, "Ўзтўкимачиликсаноат" уюшмаси билан биргаликда жахон бозори нархлари тахлилидан келиб чиқиб, ҳар йили 1 декабрга қадар келгуси йил ҳосили учун кутилаётган минимал нархлар эълон қилинишини ҳамда бозорлардаги нархлар ўзгаришидан келиб чиқиб, ҳар чоракда ушбу нархга тузатишлар киритилишини таъминласин деб кўрсатилганлиги ушбу шартнома шартларида инобатга олинади деб кўрсатилган.

Шу муносабат билан тарафлар пахта хом-ашёси харид қилиш нархи буйича ўзгартиришлар киритиб боради ҳамда юқоридаги вазирлик ва идоралар томонидан эълон қилинган харид нархлари асосида ўзаро ҳисоб китобларни ҳайта амалга оширади деб кўрсатилган.

Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги Вазирлиги томонидан 10.01.2023 йилдаги 03/24-08/4-сонли хатига асосан 2023 йил ҳосили учун бир тонна пахта хом ашёсининг ўртача харид нархини молиялаштириш учун 8 300 000 сўм деб белгиланганлиги тўғрисида маълумот тақдим этилган. Бундан бошқа хизматда фойдаланиш учун тавсиявий нархлар юборилмаган.

Фақатгина Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг телеграмм каналига 2023 йил 19 октябрда қўйган маълумотида, 2023 йил ҳосили учун пахта хом-ашё бўйича кутилаётган минимал нархи 1 кг учун 8 000 сўм саналади деб кўрсатилган. Таъкидлаш жоизки, ушбу телеграмм каналида ўртача харид нархи эмас балки минимал нарх эълон қилинган. Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг дастлабки эълон қилинган нархлардан келиб чиқиб, фермер хўжалиги ўртача 2нав 1-синф бўйича 1 кг пахта хомашёсини 8 300 сўмдан коэффициент асосида ҳисоб китоб қилганлиги маълум бўлди.

Тарафлар ўртасида тузилган шартноманинг 1.1-бандида, даъвогар 137 000 кг пахта хомашёсини жавобгарга топшириши белгиланган, даъвогар 2023 йилнинг сентябрь-октябрь ойларида Анд-35 навли 154 077 кг пахта хом ашёсини жавобгарга топширган, жавобгар томонидан ушбу пахта хом ашёларни қабул қилиб олган.

Даъвогар томонидан 2023 йилнинг октябь, ноябрь ойларида 1 кг пахта хомашёсини 8 300 ва 7 800 сўмдан счёт-фактураларни расмийлаштирган холда

жавобгарга юборган, лекин жавобгар счёт-фактураларни қабул қилмасдан рад жавоби берган, шундан сўнг тарафлар ўртасида пахта хомашёларни қабул қилиш бўйича келишувни амалга ошириш мақсадида йиғилиш ўтказилган, ўтказилган йиғилишда фермер хўжаликларига агарда 1 кг пахта хомашёсини 7 000 сўмдан счёт-фактураларда қайд этган ҳолда юборса 2023 йил 31 декабргача қадарли тўловларни амалга ошириши, 2024 йилга ўтиб кетса нави ва синфига қараб 7 800 сўм ва 8 000 сўмдан тўлашини жавобгар вакиллари билдиришган.

Даъвогар томонидан электрон шаклда юборилган счёт-фактураларни жавобгар томонидан қабул қилган, бироқ қушимча келишувни рад қилгани ҳолда 2023 йилнинг 31 декабрь кунига қадарли туловни амалга оширмаган. Қолаверса ушбу қарздорликни жавобгар томонидан суд мажлиси якунига қадарли ҳам туловларни амалга оширмади.

тарафлар ўртасида тузилган шартноманинг 4.1-банди хатбошисида, Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Пахтачилик соҳасида бозор тамойилларини кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўрисида" 2020 йил 6 мартдаги ПҚ-4633-сонли қарорининг 3-бандида, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлиги, Иқтисодиёт ва саноат вазирлиги, Ўзбекистон дехкон хўжаликлари ва томорка эгалари ep "Ўзтўқимачиликсаноат" уюшмаси билан биргаликда жахон бозори нархлари тахлилидан келиб чиқиб, ҳар йили 1 декабрга қадар келгуси йил ҳосили учун кутилаётган минимал нархлар эълон қилинишини ҳамда бозорлардаги нархлар ўзгаришидан келиб чиқиб, ҳар чоракда ушбу нархга тузатишлар киритилишини таъминлансин деб кўрсатилганлиги ушбу шартнома шартларида инобатга олиниши белгиланган. Шу муносабат билан тарафлар пахта хомашёси харид қилиш нархи бўйича ўзгартиришлар киритиб боради хамда юқоридаги идора ва вазирликлар томонидан эълон килинган нархлар асосида ўзаро хисоб китобларни қайта амалга оширади деб келишилган.

Мазкур шартноманинг 4.5-банди бўйича, хўжаликка етказиб берган маҳсулот қийматини 100 фоизи ҳисобидан терим учун юборилган пуллар ва бошқа харажатлар чегирилганидан қолган қисми 2022 йилининг 31 декабрга қадарли жавобгар тўлаб бериш мажбуриятини олган. Бироқ, жавобгар ушбу мажбуриятини тўлиқ бажармаган.

Гарчанд, шартноманинг 4.1-бандининг б-хатшосида кўрсатилган идора ва вазирлик томонидан расман минимал нарх эълон қилинмаган бўлсада, фақатгина Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг телеграмм каналида 2023 йил пахта ҳом-ашёси ҳосили учун кутилаётган минимал 1 кг пахта хомашёсини учун 8 000 сўм саналишини белгилаган.

Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги, Қишлоқ ва сув хужалиги вазирлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, «Ўзпахтасаноат» уюшмасининг 2007 йил 31 августдаги 81, 32, 163, ЭГ-01/22-4209, 01/1829-сон қарори билан тасдиқланган "Пахта хом ашёсининг харид нархини ва пахта толасининг улгуржи нархини шакллантириш тартиби тутрисида"ги Низом асосида ҳамда Қишлоқ хужалиги Вазирлиги томонидан 10.01.2023 йилдаги 03/24-08/4-сонли хатида 2023 йил ҳосили учун бир тонна пахта хом ашёсининг ўртача нархини 8 300 000 сум белгиланган суммадан келиб чиқиб коэффициент асосида даъвогар томонидан хисоб китобни амалга оширган.

Хусусан, Низом талабидан келиб чиқиб, даъвогар томонидан Анд-35 нави 1-нав 1-синф бўйича 1 кг пахта хомашёси 8 957 сўм, 1-нав 2-синф бўйича 8 727

сўм, 1-нав 3-синф бўйича 6 984 сўм, 2-нав 1-синф бўйича 8 188 сўм, 2-нав 2-синф бўйича 7 507 сўм, 2-нав 3-синф бўйича 6 902 сўм;

Анд-37-36 навлари 1-нав 1-синф бўйича 1 кг пахта хомашёси 9 080 сўм, 1-нав 2-синф бўйича 8 847 сўм, 1-нав 3-синф бўйича 7 079 сўм, 2-нав 1-синф бўйича 8 300 сўм, 2-нав 2-синф бўйича 7 611 сўм, 2-нав 3-синф бўйича 6 997 сўм, шу тариқа 3, 4 ва 5 навлари бўйича синфлар юзасидан коэффициентлар чиқарилган.

Яъни, даъвогар 1-нав 2-синф бўйича 154 077 кг 8 727 сўмдан 1 344 629 979 сўмлик пахта хомашёлари топширган, жавобгар томонидан аванс, минерал ўғит билан боғлиқ 814 016 870 сўмлик молиялаштирилган, намлик ва қуритиш тозалаш бўйича даъвогардан 19 680 677 сўм ушлаб қолинган, транспорт харажатига 9 332 557 сўм ҳисоблаган. Ҳисоб китоб якуни бўйича жавобгарнинг 520 264 989 сўм қарздорлиги қолган.

Бироқ, даъвогар суд мажлисида топширилган 1-нав 2-синф бўйича 154 077 кг пахта хом ашёсини 8 300 сўмдан яъни 1 278 839 100 сўмдан ҳисобланганлигини маълум қилди. Бунда жавобгар томонидан аванс, минерал ўғит билан боғлиқ 814 016 870 сўмлик молиялаштирилган, намлик ва қуритиш тозалаш бўйича даъвогардан 19 680 677 сўм ушлаб қолинган, транспорт харажатига 9 332 557 сўм ҳисобланган. Демак, жавобгарнинг даъвогар олдида 454 474 110 сўм асосий қарздорлиги қолади.

Пахта хомашёларни жавобгар вакиллари томонидан қабул қилиб олинганлиги тасдиқланган, фақатгина нархига эътирози борлиги сабабли суд, пахта хом ашёсини даъвогар томонидан топширилган, жавобгар томонидан эса қабул қилиб олган деб ҳисоблайди.

Зеро, ФК 465-моддасининг биринчи қисмига кўра, контрактация шартномасига мувофиқ қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштирувчи қишлоқ хўжалиги маҳсулотини қайта ишлаш ёки сотиш учун бундай маҳсулотни харид қиладиган шахсга - тайёрловчига шартлашилган муддатда топшириш (топшириб туриш) мажбуриятини олади, тайёрловчи эса бу маҳсулотни қабул қилиш (қабул қилиб туриш), унинг ҳақини шартлашилган муддатда белгиланган баҳода тўлаш (тўлаб туриш) мажбуриятини олади.

ФК 356-моддасининг биринчи ва учинчи қисмларига кўра, шартномани бажарганлик учун тарафларнинг келишуви билан белгиланган баҳода ҳақ тўланади, шартнома тузилганидан кейин баҳони ўзгартиришга қонунчилик ёки шартномада назарда тутилган ҳолларда ва шартларда йўл қўйилади.

ФК 418-моддасининг биринчи қисмига биноан, сотиб олувчи товар ҳақини ушбу Кодекснинг 356-моддасига мувофиқ белгиланадиган баҳода тўлаши, шунингдек қонунчилик, олди-сотди шартномаси ёки одатда қўйиладиган талабларга мувофиқ тўловни амалга ошириш учун зарур бўлган ҳаракатларни ўз ҳисобидан бажариши лозим.

ФКнинг 363-моддасига биноан суд шартнома шартларини шарҳлашда ундаги сўз ва ибораларнинг асл маъносини эътиборга олади. Шартноманинг шарти аниқ бўлмаса, унинг асл маъноси уни бошқа шартларга ва бутун шартноманинг маъносига таққослаш йўли билан аниқланади. Агар ушбу модданинг биринчи қисмида баён этилган қоидалар шартноманинг мазмунини аниқлаш имконини бермаса, тарафларнинг ҳақиқий умумий хоҳиш-иродаси шартноманинг мақсадини ҳисобга олган ҳолда аниқланиши керак. Бунда барча тегишли ҳолатлар, шу жумладан шартнома тузиш олдидан олиб борилган музокаралар ва ёзишмалар, тарафларнинг ўзаро муносабатларида қарор топган амалиёт, иш муомаласи одатлари, тарафларнинг кейинчалик ўзларини қандай тутганлиги эътиборга олинади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Пахтачилик соҳасида бозор тамойилларини кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида" 2020 йил 6 мартдаги ПҚ-4633-сонли қарори 2-бандининг "а" кичик бандида 2020 йил ҳосилидан бошлаб пахта хом-ашёсининг харид нархини белгилаш амалиётидан воз кечилиши белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 12 декабрдаги ПФ-205-сонли Фармони билан ушбу қарорнинг 3-банди ўз кучини йўқотган бўлсада, шартнома тузилганида ва пахта хомашёларни топшириш жараёнида мазкур банди амалда бўлган.

Яъни, Қарорнинг 3-бандида, Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлиги Иқтисодиёт ва саноат вазирлиги, Ўзбекистон фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши, "Ўзтўқимачиликсаноат" уюшмаси билан биргаликда жаҳон бозори нархлари таҳлилидан келиб чиқиб, ҳар йили 1 декабрга қадар келгуси йил ҳосили учун кутилаётган минимал нархлар эълон қилинишини ҳамда бозорлардаги нархлар ўзгаришидан келиб чиқиб, ҳар чоракда ушбу нархга тузатишлар киритилишини таъминлаш вазифаси юклатилган.

Қолаверса, расман пахта хомашёларни тўлови бўйича кутилаётган минимал нархлар эълон қилинмаган бўлсада, бироқ Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг телеграмм каналида 2023 йил 19 октябрда қўйган маълумотида, 2023 йил ҳосили учун пахта хом-ашё бўйича кутилаётган минимал нархи 1 кг учун 8 000 сўм саналади деб кўрсатилган, лекин коэффициентлари бўйича маълумотлар тақдим этилмаган.

Шу сабабли суд даъвогар томонидан Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги, Қишлоқ ва сув хужалиги вазирлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, «Ўзпахтасаноат» уюшмасининг 2007 йил 31 августдаги 81, 32, 163, ЭГ-01/22-4209, 01/1829-сон қарори билан тасдиқланган "Пахта хом ашёсининг харид нархини ва пахта толасининг улгуржи нархини шакллантириш тартиби турисида"ги Низомга илова қилинган биринчи жадвалда курсатилган пахта хом ашёсининг навлари ва класслари буйича нархларини аниқлаш коэффициентлари асосида тури хисоб китоб қилинган деб хисоблади.

Мазкур Низомга илова қилинган биринчи жадвалда кўрсатилган пахта хом ашёсининг навлари ва класслари бўйича нархларини аниқлаш коэффициентлари (базис-2 нав, 1 класс) 1-нав 1 класс 1,094, 1-нав 2-класс 1,066, 1-нав 3 класс 0,853, 2-нав 1 класс 1,000, 2-нав 1 класс 1,000, 2-нав 2 класс 0,917, 2-нав 3 класс 0,843, 3-нав 1 класс 0,876, 3-нав 2 класс 0,779, 3-нав 3 класс 0,551, 4-нав 1 класс 0,652, 4-нав 2 класс 0,506, 4-нав 3 класс 387 ва 5-нав 3 класс 0,271 бўйича аниқлаш белгиланган.

Мазкур низом хозирда қонуний кучида бўлиб, бекор қилинмаган.

Суд, даъво талабидаги пеня ундириш қисмини муҳокама қилган ҳолда асосли бўлган қисми бўйича хисоб китоб қилишни ва жавобгарнинг иқтисодий аҳволини инобатга олган ҳолда пеняни камайтиришни лозим топди.

Суд, даъвогарнинг хисоб китоби нотўғри бўлганлиги хар бир килограмм пахта хом ашёси 8 300 сўмдан ҳисоблаганда 464 836 981 сўм асосий қарздорлик эмас балки 454 474 110 сўм асосий қарздорлик мавжудлиги, ушбу қарздорлик бўйича ҳисоб китоб қилинганида 45 447 411 сўм пеня ҳосил бўлганлиги ва ушбу ҳосил бўлган пенянинг жавобгарнинг иқтисодий аҳволини инобатга олган ҳолда сўралган пенянинг 22 723 705,50 сўм қисмини ҳаноатлантиришни, ҳолган ҳисмини ҳаноатлантиришни рад этишни лозим топди.

Гарчанд, тарафлар ўртасида тузилган шартноманинг 5.4-бандининг иккинчи қисмида, "Харидор" "Хўжалик" ка муддати ўтказиб юборилган ҳар бир кун учун муддати ўтказиб юборилган тўлов суммасининг 0,4 фоизи миқдорида, бироқ муддати ўтказиб юборилган тўлов суммасининг 50 фоизидан ортиқ бўлмаган миқдорда пеня тўлайди деб келишилган.

Зотан, ФКнинг 263-моддасига кўра, неустойка тўлаш тарафларнинг келишувида назарда тутилган ёки тутилмаганлигидан қатъи назар, кредитор қонунда белгиланган неустойка (қонуний неустойка)ни тўлашни талаб қилишга ҳаҳли.

Аммо, ФКнинг 326-моддасига мувофиқ, агар тўланиши лозим бўлган неустойка кредиторнинг мажбуриятини бузиш оқибатларига номутаносиблиги кўриниб турса, суд неустойкани камайтиришга ҳақли. Бунда қарздор мажбуриятни қай даражада бажарганлиги, мажбуриятда иштирок этаётган тарафларнинг мулкий аҳволи, шунингдек кредиторнинг манфаатлари эътиборга олиниши керак. Суд алоҳида ҳолларда қарздор ва кредиторнинг манфаатларини ҳисобга олиб, кредиторга тўланиши лозим бўлган неустойкани камайтириш ҳуқуқига эга.

Ўзбекистон Республикаси Олий Хўжалик суди Пленумининг "Мажбуриятларни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун мулкий жавобгарлик тўғрисидаги фуқаролик қонун ҳужжатларини қўллашнинг айрим масалалари ҳақида"ги 163-сонли Қарорининг 2-бандида эса, шартномада жарима ёки пеня шаклида белгиланадиган неустойка тарафлар томонидан қабул қилинган мажбуриятларнинг бажарилишини таъминлаш усулларидан бири хисобланади. Судлар неустойкани ундириш тўғрисидаги даъволарни хал қилишда неустойка миқдорининг қонун талабларига мувофиқ хисобланганлиги, унинг асослилиги, мажбурият бузилиши оқибатларига мутаносиблиги каби холатларни хар томонлама ва чукур мухокама килиб, талаб килинган неустойканинг адолатли микдорини белгилашлари шарт деб тушунтириш берилган.

Суд, ишни кўриб чиқиш билан боғлиқ суд харажатларини ундириш масаласини муҳокама қилган ҳолда давлат божини тарафлар ўртасида мутаносиб равишда тақсимлашни лозим топди.

Чунки, ИПКнинг 118-моддасини биринчи қисмига кўра, суд харажатлари ишда иштирок этувчи шахсларнинг қаноатлантирилган даъво талаблари миқдорига мутаносиб равишда уларнинг зиммасига юклатилади, олтинчи қисмига биноан, агар даъвогар томонидан билдирилган неустойкани ундириш ҳақидаги талаб асосли бўлиб, бироқ унинг миқдори қонунчиликда белгиланган ҳуқуқдан фойдаланилган ҳолда суд томонидан камайтирилган бўлса, суд харажатларининг камайтирилиши ҳисобга олинмаган ҳолда ундирилиши лозим бўлган неустойка суммасидан келиб чиққан ҳолда, суд харажатлари жавобгарнинг зиммасига юклатилиши лозим.

Ўзбекистон Республикаси "Давлат божи тўғрисида" ги Қонунида кўрсатилган талаблар бўйича мулкий тусдаги даъво аризаларидан - даъво баҳосининг 2 фоизи миҳдорида, лекин базавий хисоблаш миҳдоридан кам бўлмаган миҳдорда давлат божи ундирилади деб кўрсатилган.

"Давлат божи тўғрисида"ги Қонуннинг 9-моддаси 18-бандига кўра, Ўзбекистон фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва туманлар фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгашлари — фермер, деҳқон хўжаликлари

ва томорқа ер эгаларининг манфаатларини кўзлаб қилинган даъволар юзасидан давлат божи тўлашдан озод этилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Фермер, деҳқон хужаликлари ва томорқа ер эгалари фаолиятини янада ривожлантириш буйича ташкилий чора-тадбирлар тутрисида"ги 2017 йил 10 октябрдаги ПҚ-3318-сонли қарорини 3-банди туртинчи хатбошисида, фермер, деҳқон хужаликлари ва томорқа ер эгалари манфаатларини кузлаб судга давлат божи туламасдан даъво аризалари, давлат ва хужалик бошқаруви органлари, маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг қарорлари, уларнинг мансабдор шахслари хатти-ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан шикоятлар тақдим этиш. Бунда даъво аризасини ҳаноатлантириш рад этилганда манфаати кузлаб даъво аризаси киритилган фермер, деҳқон хужаликлари ва томорқа ер эгаларидан давлат божи ундирилмайди деб курсатилган.

Қайд этилган қонун нормаларни инобатга олган ҳолда суд, жавобгардан Республика бюджетига 9 998 430,42 сўм давлат божи, Кенгаш фойдасига 34 000 сўм почта харажати ундиришни лозим топди.

Бинобарин суд, Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик Кодексининг 236, 326, 356, 418, 465-моддаларини, Иқтисодий Процессуал Кодексининг 118, 170, 176-180, 186, 188-моддаларини ва Ўзбекистон Республикаси Олий Хўжалик суди Пленумининг 163-сонли Қарорини қўллаб,

КАРОР КИЛДИ:

Даъво ариза қисман қаноатлантирилсин.

"SKORTON TEXTIL" масъулияти чекланган жамияти шаклидаги қўшма корхонаси ҳисобидан:

"QODIRBOBO OZOD ZAMINI" фермер хўжалиги фойдасига 454 474 110 сўм асосий қарздорлик, 22 723 705,50 сўм пеня;

Андижон туман фермер, деҳқон хўжаликлари ва томорқа ер эгалари кенгаши фойдасига 34 000 сўм почта харажати;

Республика бюджетига 9 998 430,42 сўм давлат божи ундирилсин.

Даъвонинг қолган қисмини қаноатлантириш рад этилсин.

Хал қилув қарори қонуний кучга киргач, ижро варақалари берилсин.

Мазкур ҳал ҳилув ҳароридан норози тараф у ҳабул ҳилинган кундан бошлаб бир ойлик муддат ичида шу суд орҳали Андижон вилоят судига апелляция тартибида шикоят ҳилиши мумкин.

Раислик этувчи, судья

Х.Абдураимов

